

Republika e Kosovës • Republika Kosovo • Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit • Institucija Ombudsmana • Ombudsperson Institution

IZVEŠTAJ SA PREPORUKAMA

NACIONALNOG MEHANIZMA ZA SPREČAVANJE TORTURE O POSETI KOREKTIVNOM CENTRU ZA ŽENE I MALOLETNIKE U LIPLJANU

Za:

- G. Abelard Tahiri, Ministar**
Ministarstvo pravde

- G. Uran Ismaili, Ministar**
Ministarstvo zdravlja

- G. Milazim Gjocaj, direktor**
Departman zdravlja u zatvorima

- G. Nehat Thaqi, Generalni direktor**
Korektivna služba Kosova

- G. Heset Loku, direktor**
Krektivni centar u Lipljanu

Priština, dana 24. maj. 2019. godine

UVOD

U skladu sa članom 135, stav 3, Ustava Republike Kosovo i članom 17, Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu, Nacionalni mehanizam Ombudsmana za sprečavanje torture (NMST) je dana 23. i 24. Januara 2019. godine posetio je Korektivni centar za žene i maloletnike u Lipljanu.

Nacionalni mehanizam Ombudsmana za sprečavanje torture (u daljem tekstu „NMST“), na osnovu člana 17. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu može da poseti u bilo koje vreme i bez prethodne najave sva mesta gde se drže lica lišena slobode, uključujući policijske stanice, centre za pritvor, zatvore, mesta gde se drže stranci lišeni slobode, kao i psihijatrijske ustanove i ustanove socijalne zaštite.

Na osnovu ovog mandata NMST je 23. i 24. januara 2019. godine posetio Korektivni centar za žene i maloletnike u Lipljanu (u daljem tekstu: KCŽM). Takođe, NMST je tokom ove godine obavio *Ad Hoc* posete KCŽM.

Korektivni centar za žene i maloletnike u Lipljanu je poluotvorena institucija, jedina u Republici Kosovo, gde se nalazi nekoliko kategorija zatvorenika: maloletnici sa vaspitnim merama, osuđeni maloletnici i pritvoreni maloletnici, kao i osuđene žene, pritvorene žene i maloletnice. Tokom posete, NMST je obavešten od strane direkcije da je kapacitet KCŽM-a bio 138, dok je tokom posete NMST-u bilo ukupno 77 zatvorenika svih kategorija.

Cilj posete

Cilj ove posete je nadgledanje primene preporuka NMST, koje su prosleđene nadležnim vlastima, izveštajem sa preporukama, koji je objavljen dana 20. decembra 2016.¹

Osim toga, tokom posete, razmotreno je pitanje procedure prijema žena i maloletnika, informisanje o njihovim pravima, tretiranje, razmotreni su uslovi smeštaja, režim, zdravstvena zaštita, incidenti među zatvorenim licima, aktivnosti na raspolaganju, o kontaktima sa spoljnim svetom, procedurama podnošenja žalbi i disciplinskim merama koje im se mogu izreći u skladu sa Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija i Zakonikom pravde br. 03/L-193 o maloletnicima.

Sastav monitoring grupe

1. Monitoring ekipa je bila u sastavu od rukovodioca NMST, dva pravna savetnika za sprečavanje torture jednog psihologa-savetnika, jednog lekara-savetnika, i jednog savetnika-socijalni radnik, dva eksperta Saveta Evrope (u svojstvu posmatrača).

Saradnja KCŽM sa NMST tokom posete

2. Tokom posete NMST Korektivnom centru za žene i maloletnike u Lipljanu, osoblje Korektivne službe i osoblje Departmana za zdravstvenu zaštitu u zatvorima, pružili su monitoring ekipi punu saradnju, ekipa je bez zakašnjenja imala nesmetan pristup svim posećenim prostorijama. Ekipa je dobila sve informacije potrebne za vršenje zadatka i omogućeni su im intervjui sa osuđenim i pritvorenim licima bez prisustva korektivnih

¹ Izveštaj sa preporukama o poseti Korektivnom centru za žene i maloletnike u Lipljanu, objavljen dana 20. decembra 2016, na adresi: <https://www.oik-rks.org/2016/12/21/raporti-i-mCPT-te-iap-nga-vizita-qendres-korrektuese-ne-lipjan-2/>.

službenika i zdravstvenog osoblja. NMST je tokom 2017. i 2018. godine sproveo nekoliko *Ad Hoc* poseta KCŽM-u.

Zlostavljanja

3. MKST je tokom svoje posete KCŽM-u intervjuisao značajan broj osuđenih i pritvorenih maloletnika, osuđenih i pritvorenih žena. NMST nije primio nijednu žalbu za fizičko zlostavljanje ili prekomernu upotrebu sile od strane službenika korektivne službe. Za razliku od situacije utvrđene u izveštaju sa preporukama koji je objavljen 2016. godine, NMST je primetio da postoji pozitivna klima odnosa i dobra interaktivna komunikacija između zatvorenika i službenika korektivne službe.

Materijalni uslovi

Materijalni uslovi u paviljonima u kojima su smešteni maloletnici

4. NMST, kao i tokom posete u 2016. godini, ponovo je primetio da su potrebna renoviranja u prostorijama za smeštaj maloletnika muškog pola. NMST je primio pritužbe od maloletnika da je noću hladno, što je posledica tehničkog stanja prozora. Takođe, NMST je primetio da su toaleti oštećeni, u nekim ćelijama je bilo vlage i higijenski uslovi nisu bili na odgovarajućem nivou. NMST nije primetio prenaseljenost u paviljonima gde su smešteni osuđeni maloletnici i pritvorenici.
5. Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija doslovce definiše da osuđeno lice ima pravo na smeštaj u skladu sa savremenim higijenskim uslovima i lokalnim klimatskim prilikama.² Štaviše ovaj zakon propisuje da prostorije ne smeju da budu vlažne i moraju da imaju adekvatne sanitarne instalacije i ostale uređaje neophodne za ličnu higijenu.³
6. NMST je primetio da kreveti maloletnika nemaju posteljine, dušeci nisu kvalitetni, a čebadi su prestari. Član 38 stav 3 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija izričito navodi: *“Osuđenom licu mora da se obezbedi zaseban krevet i dovoljno posteljine koja mora da bude cista prilikom izdavanja, dobro održavana i redovno menjana.”* Ćelije gde su smešteni maloletnici, u smislu veličine i prirodnog svetla, su u skladu sa standardima koje je utvrdio Evropski komitet za sprečavanje mučenja (u daljem tekstu: CPT)⁴ i Zakon o izvršenju krivičnih sankcija.
7. Evropska zatvorska pravila Komiteta ministara Saveta Evrope koja su usvojena dana 11. januara 2006. godine, u vezi sa smeštajem osuđenih lica, predviđaju da smeštaj koji se pruža zatvorenicima, posebno u prostorijama za spavanje, treba da bude takav da poštuje ljudsko dostojanstvo i u meri u kojoj je to moguće, da poštuje privatnost i zadovolji zdravstvene i higijenske zahteve, da se posveti odgovarajuća pažnja klimatskim uslovima, posebno prostoru (kvadratnim metrima), osvetlanju, toplinu i ventilaciji.⁵

² Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 1.

³ Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 3.

⁴ Komiteti Evropan për Parandalim të Torturës, Hapësira e Banimit për një të Burgosur, shih: <https://rm.coe.int/16806cc449>.

⁵ Preporuka Rec (2006) 2 Komiteta Ministara za države članice o Evropskim pravilima o zatvorima, Pravilo 18.1. Više o tome vidi na adresi: <https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae>.

8. Dalje Pravila Ujedinjenih nacija o zaštiti maloletnika lišenih slobode, usvojena od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 14. decembra 1990. godine, tačka D, stav 31, izričito navode: "*Maloletnici lišeni slobode imaju pravo da budu smešteni u objekte i da imaju usluge koje zadovoljavaju sve zdravstvene kriterije i očuvanje ljudskog dostojanstva.*"
9. Takođe, Pravilo 13 Mandelinih pravila, koje je usvojila Generalna skupština UN-a 2015. godine, definiše sledeće: "*Svi prostori određeni za zatvorenike, posebno sav smeštaj namenjen za spavanje, mora da ispuni sve zdravstvene kriterijume, posebnu pažnju treba posvetiti klimatskim uslovima, minimalnoj većini stambenog prostora, osvetljenju, toploti i ventilaciji*".⁶ Prema tome, NMST smatra da bi nadležne vlasti trebalo da preduzme mere da izbegnu ovu situaciju u skladu sa gore navedenim nacionalnim i međunarodnim standardima.

Materijalni uslovi u paviljonima u kojima su smeštene žene

10. Uslovi smeštaja u ovim paviljonima su generalno dobri i u skladu sa nacionalnim i međunarodnim standardima. NMST nije primetio prenaseljenost u paviljonima gde su smeštene osuđene žene i pritvorene žene. Čelije imaju dovoljno osvetljenja, veličina ćelija je u skladu sa standardima CPT i Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija.
11. Takođe, NMST je tokom monitoringa KCŽM-a posetio i Dom za majke, u kome su smeštene osuđene trudnice i žene sa decom. Uslovi u ovoj kući su dobri i ispunjavaju uslove za čuvanje i odgajanje deteta do dobi određenog međunarodnim standardima.^{7,8} Prema Zakonu o izvršenju krivičnih sankcija, žena ima pravo da zadrži svoje dete dok dete ne navrši osamnaest (18) meseci.⁹ Prema direkciji, poslednja zatvorenica koja je bila smeštena u Domu za majke, bila je pre otprilike godinu i po dana.

Hrana

12. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija propisuje pravo osuđenih lica na odgovarajuću hranu, tri obroka dnevno za održavanje dobrog zdravlja i snage, koja mora da bude raznovrsna i hranljiva. Ishrana osuđenog lica mora da odgovara njegovom uzrastu i zdravlju, prirodni posla, godišnjem dobu i klimatskim uslovima i ukoliko je to moguće, njegovim verskim i kulturološkim potrebama.¹⁰
13. Dalje, Zakon propisuje da osuđeno lice koje obavlja teške poslove, bolesna osoba, trudnica ili porodilja imaju pravo na hranu koju im preporučuje lekar.¹¹ Lekar ili drugi stručnjak za ishranu proverava kvalitet obroka i daje savete direktoru kazneno popravne

⁶ Pravila Mandele, vidi na adresi: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA-RESOLUTION/E_ebook.pdf.

⁷ Pravila Ujedinjenih nacija (Pravila Bankoka) o tretmanu žena u zatvoru, Pravilo 3. Za više informacija pogledajte: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf.

⁸ Standardi Evropskog komiteta za sprečavanje torture za žene u zatvorima, objavljeni u januaru 2018. godine. Više o tome vidi na adresi: <https://rm.coe.int/168077ff14>.

⁹ Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 53 par. 1.

¹⁰ Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 39 par. 1.

¹¹ Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 39 par. 2.

ustanove o njenom kvalitetu pre služenja obroka i beleži svoje nalaze u odgovarajuću knjigu.¹²

14. NMST je primetio da su higijenski uslovi u kuhinji na odgovarajućem nivou. Kuhinjsko osoblje opremljeno je sanitarnom knjižicom. NMST nije primio žalbe od zatvorenika u pogledu količine i kvaliteta hrane koja se poslužuje.

Režim

15. U Korektivnom centru za žene i maloletnike u Lipljanu funkcioniše niža srednja škola i viša srednja škola u okviru javnog sistema obrazovanja. U vrijeme kada je ekipa NMST posetila KCŽM, škola nije bila funkcionalna zbog štrajka u javnim školama.
16. Pravo zatvorenika na obrazovanje određeno je članovima 83, 84 i 85 Zakona br. 04 / L-149 o izvršenju krivičnih sankcija. Članom 83. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija izričito se kaže: "*Osuđeno lice ima pravo na osnovno i srednje obrazovanje, u skladu sa Zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju*". Dalje, stav 2 istog člana Zakona predviđa da je Kazneno popravna služba odgovorna za određivanje lokacije i infrastrukture gde će se obavljati nastava.
17. Dok, član 84 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija propisuje da putem specijalnih programa direktor kaznene popravne ustanove omogućava da osuđeno lice stekne osnovno, srednje, univerzitetsko ili neko drugo obrazovanje. Troškove školovanja snosi osuđeno lice.
18. Takođe, član 119 Zakonika pravde o maloletnicima propisuje: "*Ako u vaspitno-popravnoj ustanovi nema određene vrste ili nivoa obrazovanja, maloletniku se dozvoljava da pohađa časove van vaspitno-popravne ustanove ako takvo pohađanje nije štetno za izvršavanje vaspitne mere i ako je odluka opravdana prethodnim vaspitnim napretkom maloletnika.*"
19. Standardi CPT¹³ propisuju da maloletnicima koji su lišeni slobode mora da se pruži pun program obrazovanja, sporta, stručne obuke, rekreacije i drugih aktivnosti. Fizičko vaspitanje bi trebalo da bude važan deo tog programa.
20. Član 139 Zakonika pravde o maloletnicima propisuje propisuje da maloletnik ima pravo da provede najmanje tri (3) sata dnevno na otvorenom prostoru unutar institucije. NMST je primetio da su maloletnicima garantovana tri sata hoda na svežem vazduhu. Na raspolaganju maloletnika su takođe i sportske aktivnosti, program EQUIP i angažovanje na poslu, koji je tokom letnje sezone veći, jer KCŽM ima i staklenik u kome zatvorenici mogu da se bave poslom. Prema Direkciji centra, trenutno se pruža profesionalna obuka za hidro-instalatere, elektroinstalatore i građevinarstvo.
21. Osuđene žene su obavestile NMST da je njima omogućeno da se šetaju van ćelije dva puta dnevno po jedan sat, što je u saglasnosti sa članom 37 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija

¹² Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 39 par. 3.

¹³ Deo 9-tog Opšteg izveštaja [CPT/Inf (99) 12], poglavlje VI. Maloletnici lišeni slobode, stav 31

22. NMST je primetio da su žene zatvorenici angažovane radom u kuhinji i čišćenju. Što se tiče pohađanja kurseva, kao što su kurs za krojenje i friziranje, za sada nema žena koje su angažovane. Takođe, NMST tokom posete obavešten je od žena zatvorenika da tokom nedelje pohađaju verske obrede, u kojima propovedanje obavlja nadležna službenica Islamske zajednice Kosova, koja redovno dolazi u KCŽM.
23. Pritvorenici se angažuju određenim radovima, za koje nije potrebna dozvola nadležnog suda. NMST ponovo ohrabruje vlasti da povećaju angažovanje van ćelije i za pritvorena lica, u meri u kojoj je to moguće. NMST smatra da što je duže trajanje pritvora, toliko bogatiji treba da bude režim koji im se pruža. U okviru KCŽM postoji i biblioteka koja je dobro opremljena knjigama i romanima.
24. NMST je primetio da maloletnici imaju na raspolaganju različite psiho-socijalne programe, koje su organizovale lokalne i međunarodne nevladine organizacije. Među njima su likovna terapija i pozorišna terapija, kao i organizovana izložba na kojoj su predstavljena dela maloletnika iz likovne umetnosti.

Zdravstvena zaštita

25. Članom 43. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija propisano je da osuđeno lice ima pravo na besplatne zdravstvene usluge. Osuđeno lice koje ne može dobiti odgovarajuće medicinsko lečenje u korektivnoj instituciji upućuje se u zatvorsku bolnicu, odgovarajuću psihijatrijsku ustanovu ili drugu zdravstvenu ustanovu.¹⁴
26. Medicinsko osoblje Korektivnog centra u Lipljanu se sastoji od: 5 redovnih lekara opšte prakse, kao i 11 medicinskih sestara. Od njih, pored lekara opšte prakse, zdravstvena jedinica ima i redovnog zubara, redovnog radiologa, dva psihijatra i dva psihologa. Lekari opšte prakse rade od 08:00 do 16:00. časova. Zdravstvene usluge zatvorenicima mogu se pružati i javnim zdravstvenim ustanovama po potrebi i preporuci nadležnog lekara. NMST zaključuje da je nivo medicinskih usluga koje se nude u KCM jeste na zadovoljavajućem nivou.

Značaj početnih lekarskih pregleda novo-primljenih zatvorenika

27. CPT stalno naglašava važnost medicinskog pregleda novo-primljenih zatvorenika, posebno u institucijama, koje predstavljaju početnu tačku u zatvorskome sistemu. Takav pregled je od suštinskog značaja, posebno u cilju sprečavanja samoubistva i širenja prenosivih bolesti (kao što su tuberkuloza, hepatitis B/C, HIV).
28. Prema CPT-u, zatvorske zdravstvene službe mogu takođe značajno da doprinesu sprečavanju fizičkog zlostavljanja u periodu neposredno pre zatvaranja, znači kada su lica pritvorena od strane organa za sprovođenje zakona putem sistematskog i blagovremenog registrovanja povreda i gde je to prikladno, pružanjem informacija za relevantne vlasti.¹⁵

¹⁴ Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 43, paragraf 2.

¹⁵ Evropski komitet za sprečavanje torture, 26-ti Opšti izveštaj, stav 72, na adresi: <https://rm.coe.int/168070d0c8>.

29. Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija i Operacionom standardnom praksom¹⁶ propisana je obaveza organa vlasti da novo-priljeni zatvorenik bude podvrgnut lekarskom pregledu u roku od 24 sata od trenutka prijema.¹⁷
30. Takve obaveze su takođe definisane međunarodnim aktima o zaštiti prava zatvorenika kao što su: Mandelina pravila,¹⁸ Evropska zatvorska pravila¹⁹ i Pravila Ujedinjenih nacija za zaštitu maloletnika lišenih slobode.²⁰
31. KCŽM je informisao ekipu NMST da se novo-priljeni podvrgavaju lekarskoj kontroli u roku od 24 sata, od trenutka kada stignu u Korektivni centar za žene i maloletnike. To podrazumeva opšti lekarski pregled, u skladu sa Operacionom standardnom praksom Departmana za zdravstvenu zaštitu u zatvorima (OSP). Ova tvrdnja je verifikovana od strane monitoring ekipe, pregledanjem medicinskih dosijea i putem razgovora sa zatvorenicima.
32. Tokom posete NMST je intervjuisao maloletnika L.L. O navedenom slučaju je otvoren predmet u Instituciji Ombudsmana za dalju istragu dana 8. januara 2019. godine, na osnovu žalbe roditelja maloletnika zbog nedostatka odgovarajuće zdravstvene zaštite. S tim u vezi, Ombudsman, nakon što je NMST posetio navedenog maloletnika i nakon analize zdravstvenog stanja 15. januara 2019. godine, preporučio je DZZ-u da se maloletnik odmah stavlja pod trajno posmatranje dok se ne donese druga odluka od strane zdravstvenih organa.
33. Tokom ove posete, maloletnika je bio intervjuisan i od strane psihijatra, ekspert Saveta Evrope. Na osnovu razgovora sa maloletnikom i dokumentacije o medicinskom pregledu, NMST je preporučio da se maloletnik što je pre moguće transferiše u nadležnu zdravstvenu ustanovu van KCŽM.
34. Direkcija KCŽM je 11. februara 2011. godine putem zvaničnog e-maila obavestila NMST da je dotični maloletnik, prema nalogu suda, upućen na daljnje lečenje u Institut forenzičke psihijatrije. Ovim izveštajem NMST pozdravlja ozbiljan angažman Direkcije KCŽM-a i DZZ za ozbiljno i profesionalno upravljanje slučajem, kao i implementaciju preporuke NMST-a.

Poverljivosti medicinskih usluga

35. Što se tiče poverljivosti medicinskih usluga, na osnovu razgovora sa maloletnicima, kao i sa zdravstvenim osobljem, NMST smatra da se ove usluge pružaju pod uslovima koji poštuju poverljivosti, odnosno da se daju bez prisustva korektivnih službenika, osim u slučajevima

¹⁶ Operaciona standardna praksa Departmana za zdravlje u zatvorima usvojena od strane Ministarstva zdravlja. Za više pogledajte: <https://msh.rks-gov.net/wp-content/uploads/2013/11/1.-Praktikat-Standarde-te-Veprimit-n%C3%AB-DShB.pdf>.

¹⁷ Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 31.

¹⁸ Pravila Mandele, Pravilo 34. Vidi: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA-RESOLUTION/E_ebook.pdf.

¹⁹ Savet Evrope, Preporuka (2006) 2 Komiteta Ministara za države članice o Evropskim pravilima o zatvorima, tačka 42.1. Vidi na: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804c221d>.

²⁰ Pravila Ujedinjenih nacija za zaštitu maloletnika lišenih slobode, tačka 27, na: https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/res45_113.pdf.

kada se njihova prisutnost zahteva od lekara, a u medicinskom dosijeu zatvorenika ima pristup samo zdravstveno osoblje.

36. Poverljivost medicinskih usluga je predviđena Operacionom Standardnom praksom²¹ koju je usvojilo Ministarstvo zdravlja, Zakon o izvršenju kaznenih sankcija²², standardi CPT²³ i međunarodni akti, kao što su: Mandelina Pravila²⁴ i Pravila Ujedinjenih nacija za zaštitu maloletnika lišeni slobode.²⁵

Incidenti među zatvorenicima

37. Za razliku od situacije utvrđene u izveštaju sa preporukama objavljenim 2016. godine, NMST je primetio da su incidenti među zatvorenicima sada simbolični

Osoblje Korektivnog centra za žene i maloletnike

38. Osoblje Kazneno-popravnog centra za žene i maloletnike sastoji se od 135 uniformisanih lica i 25 civilnih službenika, od kojih su 46 ženskog roda. Takođe, centar je angažovao i 2 socijalna radnika.
39. Tokom posete, NMST je primio žalbe od korektivnog osoblja u vezi sa malim brojem korektivnih službenika. Istu zabrinutost izrazila je i Direkcija KCŽM. NMST je primio brojne žalbe i zbog ne snabdevanja uniformama i druge opreme potrebne za obavljanje njihovog posla.
40. Takođe, jedna od čestih žalbi koje prima NMST-a od strane korektivnih službenika je pitanje izračunavanja beneficiranog rada. NMST napominje da član 221 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija izričito kaže: „*Popravnim službenicima, zbog rizika, značaja i posebnih uslova rada, na svakih dvanaest (12) meseci rada računa se šesnaest (16) meseci staža osiguranja, dok se u obračunu zarada obezbeđuje određen dodatak na zaradu.*“
41. Kao i u prethodnim izveštajima,²⁶ NMST ponavlja potrebu da sve uznemirenosti osoblja, nadležne vlasti treba da tretiraju ozbiljno.

Disciplinske mere

42. Prema važećem zakonodavstvu, disciplinske kazne koje se mogu izreći maloletnim počinocima krivičnih dela u KCŽM-u su: ukor, ukidanje određene beneficije, nalog za kompenzaciju i izolacija.²⁷ Dok, u slučaju pritvorenika, mogu se izreći kazne kao u nastavku: ograničenje ili zabrana poseta ili dopisivanja, osim kontakata sa braniocem, Ombudsmanom i diplomatskim misijama.

²¹ Operaciona standardna praksa, tačka 11. Vidi na: <https://msh.rks-gov.net/wp-content/uploads/2013/11/1.-Praktikat-Standarde-te-Veprimit-n%C3%AB-DShB.pdf>.

²² Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 49.

²³ Standardi CPT, objavljeni 2018. godine, stavovi 50 i 51. Više o tome na adresi: <https://rm.coe.int/16806ce943>.

²⁴ Pravila Mandele, Pravilo 26, tačka 2, na adresi: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA-RESOLUTION/E_ebook.pdf.

²⁵ Pravila Ujedinjenih nacija za zaštitu maloletnika lišenih slobode, tačka A, Pravilo 19, na: https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/res45_113.pdf.

²⁶ Vidi Izveštaj sa preporukama o poseti Korektivnog centra u Dubravi, na adresi: <https://www.oik-rks.org/2018/08/30/raport-me-rekomandime-i-mekanizmit-kombetar-per-parandalimin-e-tortures-avokati-i-popullit-lidhur-me-viziten-ne-qendren-korrektuese-ne-dubrave/>.

²⁷ Stavovi od 101 do 113 Zakona br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija.

43. Član 122 Zakonik pravde o maloletnicima propisuje da odredbe o disciplinskim postupcima i kaznama koje se primenjuju na lica osuđena na kaznu zatvora iz Zakona o Izvršenju Krivičnih Sankcija, primenjuju se uz odgovarajuća prilagođavanja na maloletnika kojem je izrečena mera upućivanja u vaspitno-popravnu instituciju. Dalje u članu 122 stav 2 izričito se navodi: „*Maloletniku ne sme da bude izrečeno smeštanje u samicu kao disciplinska kazna.*” Tokom posete NMST-a nije bilo kaznenih zatvorenika disciplinskom merom izolacije.
44. NMST tokom posete primetio je da maloletnik L.L. je bio u izolaciji zbog zdravstvenih razloga.

Kontakt sa spoljnim svetom

45. Zakonodavstvo koje je na snazi²⁸ u slučaju osuđenih lica predviđa da osuđeni zatvorenici imaju neograničeno pravo na korespondenciju (pod određenim izuzecima), imaju pravo na mesečnu posetu, koja traje najmanje jedan sat, kao i posetu njihove dece i supruga, najmanje jednom u tri meseca, uz minimalno trajanje od tri sata.
46. Što se tiče maloletnika, član 120 Zakonika pravdi o maloletnicima propisuje da maloletnik ima pravo da primi posetu najmanje jednom (1) u nedelji, najmanje jedan (1) sat od svog roditelja, usvojitelja, staratelja, supružnika, dete, usvojeno dete i drugi krvnih srodnika u direktnoj liniji ili bočnoj liniji do četvrtog stepena. Maloletnik ima pravo da primi posetu najmanje jednom (1) mesečno od drugih osoba koje ne utiču negativno na izvršenje mere.
47. U slučaju pritvorenika, članom 200. Zakona o krivičnom postupku Kosova propisano je da pritvorenici mogu primiti posete "u okviru pravila pritvorskog centra", na osnovu dozvole sudije za prethodni postupak i pod njegovim/njenim nadzorom. Dalje, Zakonik propisuje da korespondencija i druge posete podležu odluci sudije za prethodni postupak.
48. Što se tiče telefonskih poziva, članom 60. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija propisano je da osuđeno lice ima pravo da telefonira. NMST smatra da su kontakti sa spoljnim svetom, posebno posete porodice ili drugih rođaka, od ključnog značaja u kontekstu socijalne rehabilitacije zatvorenika. NMST nije primio nijednu žalbu od zatvorenika u pogledu ovih prava.

Postupak prijema

49. Svi novo-primljeni u Korektivni centar za žene i maloletnike u Lipljanu podliježu proceduri prijema, koja traje od 7 do 28 dana. Tokom ovog perioda, osuđeno lice se drži u prijemnom paviljonu i nakon tog perioda šalje se na odgovarajući paviljon, u zavisnosti od izrečene kazne ili korektivnih vaspitnih mera.
50. NMST je primetio da KCŽM vodi sveobuhvatnu evidenciju za svakog zatvorenika, precizno o svakom detalju

Postupak za podnošenje žalbi

51. Standardi CPT-a naglašavaju važnost efikasnog sistema podnošenja žalbi i smatraju ga osnovnom zaštitom od zlostavljanja u zatvorima i centrima za pritvor.²⁹ Takođe, pravo

²⁸ Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, članovi 62-65.

²⁹ Standardi CPT, vidi na adresi: <https://rm.coe.int/16807bc668>.

zatvorenika na podnošenje žalbe je takođe predviđeno Mandelovim pravilima³⁰ i Pravilnikom Ujedinjenih nacija o zaštiti maloletnika lišenih slobode.³¹

52. Članom 91. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija detaljno je propisana procedura po kojoj pritvorenici i osuđena lica mogu da se obrate žalbom ili molbom direktoru određene institucije Korektivne službe Kosova. Postupak uključuje i rokove za odgovor direktora i mogućnost podnošenja žalbe drugom organu, što je u ovom slučaju Generalna direkcija Korektivne službe i ministar pravde.³²
53. NMST je primetio da su smeštenima u korektivnom centru za žene i maloletnike u Lipljanu, na raspolaganju kutije za žalbe, koje je postavila Korektivna služba Kosova i kutije za žalbe, koje su postavile Institucija Ombudsmana i DZZ. Kutije za žalbe koje je postavila Institucija Ombudsmana mogu biti otvorene samo od strane osoblja ove institucije, što podnosiocima žalbi daje poverljivost prilikom podnošenja žalbe. Takođe, smešteni mogu da podnose žalbu Ombudsmanu putem besplatne telefonske linije (informacije o telefonskoj liniji se nalaze u kutiji za žalbe), redovne pošte, koja prema Zakonu o izvršenju krivičnih sankcija ne podleže kontroli, ako su pisma upućene Ombudsmanu Kosova, kao i preko članova njihovih porodica.
54. NMST je primetio da direkcija Korektivnog centra za žene i maloletnike u Lipljanu pruža adekvatnu priliku za podnošenje žalbi i zahteva, razmatra iste i dostavlja odgovor zatvorenicima u centru. Štaviše, zatvorenicima je na raspolaganju i kutija za žalbe koju je uspostavio DZZ, gde podnosioci žalbe mogu podneti njihove žalbe u vezi sa pružanjem medicinskih usluga. NMST nije primio žalbe od zatvorenika u pogledu prava na podnošenje žalbe.

Na osnovu nalaza i zaključaka postignutih tokom posete, u skladu sa članom 135. stav 3. Ustava Republike Kosovo i članom 16. stav 4. Zakona br. 05/L019 o Ombudsmanu, Ombudsman preporučuje:

Ministarstvu Pravde:

- **Da poboljšaju uslove smeštaja u paviljonima gde se drže pritvoreni maloletnici i u drugim paviljonima, kada je tako nešto potrebno.**
- **Da se primeni odgovarajuća odredba Zakona o izvršenju kaznenih sankcija u vezi sa benefiranim stažom (vidi paragraf 40 ovog izveštaja).**

U skladu sa članom 132, stav 3 Ustava Republike Kosovo („*Bilo koji drugi organ ili institucija, koja sprovodi legitimnu vlast u Republici Kosovo je dužna da odgovori na zahteve Ombudsmana i da mu/joj predstavi sva dokumenta i informacije koje su od njega zatražena u saglasnosti sa zakonom*“) i člana 28 Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu („*Autoriteti, kojima*

³⁰ Pravila Mandele, Praviloi 56.

³¹ Pravila Ujedinjenih nacija za zaštitu maloletnika lišenih slobode, tačka 75.

³² Član 91, stav 4 Zakona br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, propisuje: Na podnetu pritužbu direktor kazneno popravne ustanove treba da odgovori u roku od petnaest (15) dana, dok Centralna kancelarija Kazneno popravne službe treba da odgovori u roku od trideset (30) dana. Na pritužbu podnetu u pisanoj formi daje se odgovor u pisanoj formi

je Ombudsman uputio preporuke, zahtev ili predlog za preduzimanje konkretnih mera, [...] treba da odgovore u roku od trideset (30) dana. Odgovor treba da sadrži razloge u pisanoj formi o preduzetim radnjama u vezi navedenog pitanja“), ljubazno vas molimo da nas informišete o radnjama koje ćete preduzeti u vezi sa ovim pitanjem.

S poštovanjem,

Hilmi Jashari

Ombudsman